

*Савчин Н. Б.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри філології та перекладу
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу
<https://orcid.org/0009-0005-0905-3162>*

СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ МОДАЛЬНОСТІ У МОВНИХ СИСТЕМАХ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ

Анотація. У статті здійснено комплексний порівняльний аналіз семантичних особливостей і функціонування модальності у мовних системах англійської та української мов. Категорію модальності розглянуто як універсальну, проте її реалізація має специфічні риси, зумовлені структурою мови та комунікативними потребами. Модальність охоплює широкий спектр значень: від епістемічних (вираження ступеня достовірності висловлюваного) до деонтичних (вираження необхідності, обов'язковості чи дозволу), а також аксіологічних і прагматичних відтінків, що формують індивідуальний стиль мовця. У дослідженні застосовано метод структурно-семантичного та зіставного аналізу, що дозволило простежити особливості вираження модальності на різних мовних рівнях. Для вибору і аналізу прикладів використано фрагменти з оригінальних романів Стівена Кінга «Іт» та Валерія Шевчука «Дім на горі», які було відібрано на основі релевантності до досліджуваної тематики.

У статті акцентовано увагу на граматичних, лексичних і синтаксичних засобах вираження модальності. В англійській мові провідну роль відіграють модальні дієслова (can, may, must, should), які мають усталену систему значень і функцій. В українській мові модальність реалізується ширшим спектром засобів: дієслівними конструкціями (можу, слід, треба), модальними частками (лише, тільки, навіть), прислівниками (напевно, безумовно, ймовірно), а також інтонаційними та синтаксичними структурами. Така багатоплановість свідчить про гнучкість української мовної системи та її здатність відображати найтонші відтінки ставлення мовця до висловлюваного. Особливу увагу приділено прагматичному аспекту модальності, адже вона визначає комунікативну стратегію та впливає на міжособистісну взаємодію. У процесі порівняння виявлено, що англійська мова тяжіє до більш чіткої граматичної фіксації модальних значень, тоді як українська демонструє ширший спектр лексико-синтаксичних засобів, що забезпечують гнучкість у вираженні суб'єктивності.

Результати дослідження мають практичне значення для перекладознавства, оскільки дозволяють точніше відтворювати модальні значення при міжмовній комунікації. Наприклад, англійське речення *She must have left already* може бути перекладене українською як *Вона, мабуть, уже пішла* або *Очевидно, вона вже пішла* залежно від контексту, що ілюструє різницю в передачі епістемічної модальності. Така ілюстрація підкреслює важливість врахування не лише граматичних структур, а й семантичних відтінків при перекладі модальних конструкцій. Вони також сприяють розвитку теоретичних засад лінгвістики, зокрема

у сфері семантики та прагматики, та відкривають перспективи для подальших досліджень у галузі когнітивної лінгвістики й дискурс аналізу.

Ключові слова: модальність, семантика, порівняльний аналіз, граматичні засоби, прагматика, перекладознавство.

Постановка проблеми. Категорія модальності є однією з базових у мовознавстві, адже вона відображає ставлення мовця до висловлюваного [1]. Попри універсальність, способи вираження модальності значно різняться залежно від мовної системи. Це зумовлює потребу у порівняльному аналізі, який дозволяє виявити як спільні, так і відмінні риси. Англійська мова характеризується розвинутою системою модальних дієслів, тоді як українська демонструє багатство лексичних, синтаксичних та інтонаційних засобів. Така різниця створює труднощі у міжмовній комунікації та перекладі, адже модальні значення не завжди мають прямі відповідники.

Актуальність проблеми зумовлена потребою у систематизації семантичних особливостей модальності та виявленні закономірностей її функціонування в художньому дискурсі двох мов на основі оригінальних літературних творів, що дозволяє поглибити уявлення про національні особливості мовної картини світу та стилістичні ресурси модальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Модальність як лінгвістичну категорію в англійській та українській мові досліджували О. Гончарук, Л. Войналович, Л. Верба, С. Бевзенко, В. Ткачук, О. Пономарів та ін. Проте, низка праць, присвячених різним аспектам аналізу модальності, свідчать про те, що багато питань все ще потребують детального розгляду. Це стосується таких загальних проблем, як семантичний статус і обсяг модальності, форми її вираження та функції в українській та англійській мовах. Дослідження характеристик модальності як лексико-граматичної та прагматичної категорії є одним із найскладніших завдань сучасного мовознавства. Це і пояснює значний інтерес до інтерпретації семантичної структури модальних дієслів, відсутність повного та адекватного лінгвістичного опису логіко-семантичної типології їхніх колокацій у сучасній науці, а також необхідність комплексного порівняльного аналізу засобів вираження модальності в англійській та українській мовах.

Метою статті є визначення семантичних особливостей категорії модальності та аналіз її функціонування у різних мовних системах на матеріалі творів «Іт» Стівена Кінга та «Дім на горі» Валерія Шевчука, виявити національно-мовні особли-

вості та стилістичну функцію модальних конструкцій у художніх текстах.

Виклад основного матеріалу. Модальність як лінгвістична категорія існує як в англійській, так і в українській мові. У мовознавстві – це граматична або лексико-граматична категорія, яка виражає ставлення мовця до висловлюваного або оцінку ним дійсності того, про що йдеться. Інакше кажучи, модальність – це те, як мовець бачить ситуацію: чи вона реальна, ймовірна, бажана, необхідна, обов'язкова, сумнівна тощо. Модальність реалізується через модальні дієслова, вставні слова, інтонацію, частки, граматичні конструкції, – зауважує Л. Войналович [2].

За теорією В. Фролі, модальні дієслова в англійській мові – це особлива група дієслів, які не мають повного набору граматичних форм. До таких дієслів належать: *ought, would, can, to have, must, may, will, to be, should, shall, dare, need*. Вони не мають інфінітива, герундія чи дієприкметникових форм, а також позбавлені часової парадигми у звичному розумінні, хоча деякі з них (наприклад, *can* і *may*) мають форми минулого часу (*could, might*). Дієслова *to have* і *to be* можуть виступати як модальними, так і допоміжними або смисловими дієсловами залежно від контексту, і можуть вживатися в різних часових формах [3].

Модальність як категорія поділяється на два основні типи:

1. Модальність реальності, коли зміст висловлювання відповідає дійсності.

2. Модальність нереальності, яка охоплює висловлювання, що не мають прямого відповідника у реальності, тобто потенційні, гіпотетичні, наказові, бажані або плановані дії.

Модальність нереальності охоплює такі підвиди: потенційну, гіпотетичну, імперативну, дебітивну (що стосується обов'язковості), інтенційну (спрямованість на мету) та оптативну (вираження бажаності дії). Модальні дієслова в англійській мові не тільки граматично унікальні, а й семантично багатозначні, і саме через них реалізується один із ключових аспектів висловлювання – ставлення мовця до змісту повідомлення. Вони виконують ключову функцію у вираженні ставлення мовця до дії – її можливості, необхідності, дозволу, заборони, припущення чи прохання.

І. Перішко звертає увагу на те, що особливістю англійських модальних дієслів є їхня функціональна багатозначність: одне й те саме дієслово (наприклад, *must, can, should*) може виражати як зобов'язання, так і припущення або заборону – залежно від контексту. Крім того, модальність може реалізовуватись і лексичними (наприклад, *perhaps, probably*) та інтонаційними засобами, що забезпечує гнучкість та емоційність англійського мовлення [4].

Таким чином, модальність – це важливий інструмент у структурі англійського речення, який дозволяє точно передавати смислові відтінки, логічні зв'язки, емоційну оцінку та інтенції мовця. Її правильне розуміння й застосування є ключовим для формування грамотного та виразного англійського мовлення.

Модальність в українській лінгвістиці – це мовна категорія, що виражає ставлення мовця до висловлюваного, його оцінку дійсності, можливості, необхідності чи бажаності події або стану. Вона є невід'ємною частиною комунікативного акту, впливаючи на смисл речення та інтерпретацію інформації [5].

У структурі речення модальність може проявлятися на лексичному, граматичному та інтонаційному рівнях. Найяскравіше

вона реалізується через лексичні засоби, тому саме лексична модальність відіграє ключову роль в українському мовленні.

Лексична модальність, за визначенням Ю. Коваліва, – це передача модального значення за допомогою окремих слів або сталих словосполучень, що виражають ставлення мовця до змісту висловлювання. Сюди належать:

1. Модальні слова: *мабуть, певно, звичайно, безперечно, очевидно, напевне, здається, ніби, наче, можливо, ймовірно, треба, слід, можна, потрібно*.

2. Модальні частки: *би, б, хай, нехай, таки, ж, же*.

3. Модальні конструкції: *є потреба, немає сенсу, варто було б, не можна не помітити тощо* [6].

Лексична модальність є найгнучкішою формою вираження модального значення, оскільки дозволяє тонко передати настрій, емоційне забарвлення та інтенцію мовця.

На граматичному рівні модальність виявляється через способи дієслів: дійсний (*він прийшов*), умовний (*він би прийшов*), наказовий (*нехай прийде*), а також через відтінки майбутнього, минулого часу або вживання безособових форм.

В. Чолкан звертає увагу на те, що інтонаційна модальність реалізується через підвищення чи зниження тону, паузи, логічне наголошення, що дозволяє виділити основну думку або передати емоційний стан мовця, особливо в усному мовленні [7].

Модальність є універсальною категорією для обох мов, однак шляхи її вираження різняться. В англійській мові домінує граматична модальність, представлена чітким набором модальних дієслів. Українська ж мова надає перевагу лексичній і граматично-інтонаційній модальності. Таким чином, хоча обидві мови мають подібні функціональні цілі, засоби реалізації модальності відображають специфіку їхньої граматичної та лексичної будови.

Вираження лексичної модальності можна розглянути на прикладі роману Стівена Кінга «It», де вона використовується для вираження припущень, сумнівів, побоювань, впевненості, необхідності, порад, емоційних оцінок і реалізується через модальні прислівники, прикметники, вставні слова і словосполучення: *perhaps, maybe, likely, certainly, probably, obviously, surely, no doubt, must have, ought to, should have, have to, can't* та ін.

Основними засобами вираження модальності у романі виступають:

1. Модальні прислівники (*perhaps / maybe*) – виражають нерішучість, сумнів, припущення без впевненості: *Perhaps, the creature had been there all along... Maybe, Pennywise isn't real, but...;* (*probably / likely / most likely*) – вказують на ймовірність: *He probably knew more than he let on, It's likely the children sensed something...;* (*certainly / surely / undoubtedly / clearly / obviously*) – вказують на високий ступінь впевненості: *She was not a stupid woman, certainly not..., Undoubtedly, the town's silence was part of the evil.*

2. Словосполучення зі значенням зобов'язання, докору, емоційної оцінки: *ought to, should, must have, have to, need to: You ought to know that stories never change* (моральний обов'язок). *She should have known something was wrong* (докір, осуд). *We must face the thing in the dark* (зобов'язання). *You have to finally face the thing in the dark* (жорстка необхідність).

3. Комбінації з інфінітивом: *He must have known..., They might have escaped...* – поширена граматична конструкція для вираження модального значення припущення.

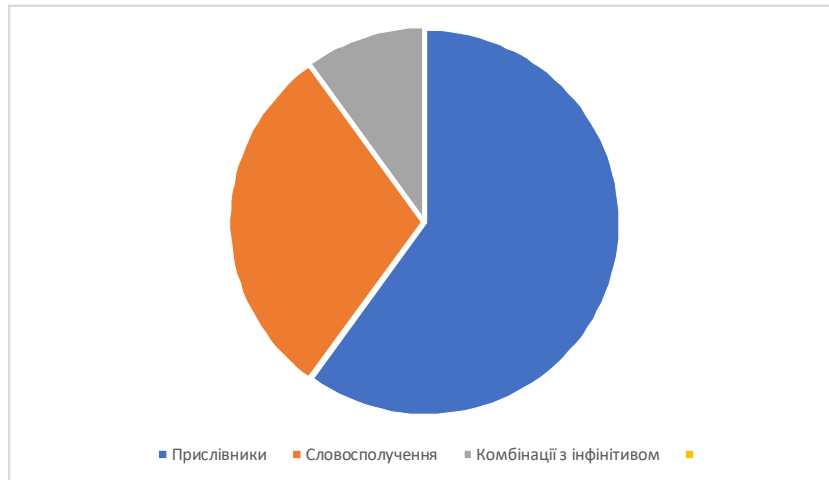

Рис. 1. Лексичні засоби вираження модальності у романі «Воно» С. Кінга

Лексична модальність у романі Стівена Кінга виконує різні функції: виражає сумнів або невизначеність, страх чи побоювання, передбачення або припущення, докір, створення психологічної напруги. Таким чином, лексична модальність відіграє ключову роль у створенні психологічного простору твору, вона змінює інтонаційний малюнок, посилює емоційне напруження, вказує на невпевненість чи можливість дії. Вона часто використовується на початку речення (*Maybe Pennywise isn't real...*); може бути вставною (He, *no doubt*, was already afraid); або граматично тісно пов'язана з основним дієсловом (*You should have known...*).

Лексична модальність, на прикладі українського твору Валерія Шевчука «Дім на горі» є важливим мовним і стилістичним засобом, за допомогою якого автор виражає емоційний стан персонажів, їхню внутрішню невизначеність, припущення, сумніви, прагнення, моральні оцінки, а також створює атмосферу потаємності, містичності, глибини буття, що є характерною рисою стилю автора. Лексична модальність у романі «Дім на горі» реалізується на трьох рівнях: лексичному (через модальні прислівники, модальні слова, вставні конструкції): мабуть, певно, здається, напевне, можливо, очевидно, варто, треба, нехай, хай тощо; граматичному (через способи дієслів, а також через безособові конструкції): треба було увійти, нехай буде, що є; інтонаційному рівні (через ритмомелодіку фраз,

порядок слів, паузи, розділові знаки): «Що є, – подумала вона, – хай буде, а що станеться, то якимось уже переживем!»

Основними засобами вираження модальності у романі виступають лексеми, що виражають: припущення / сумнів / гіпотезу: *Здається*, усе навколо дихало тишею і давниною; *Мабуть*, вона відчувала щось незбагненне...; емоційну або етичну оцінку: *Певно*, варто було б розповісти йому про сні...варто було прислухатись до вітру...*Треба було* зберегти спокій...; лексеми, що виражають зобов'язання, необхідність, волю: *Треба було* увійти в хату або обернутися. Це *потрібно* для його спокою... *Треба було б* запитати себе...Нехай і відірву; та ті, що виражають сумнів, емоційний дисонанс: *Очевидно*, він боявся не темряви, а спогадів. *Певно*, не можна було інакше – усе мало відбутися саме так. *Можливо*, відчувалася так об'ємно...

Стосовно функцій модальності у романі «Дім на горі» можна виділити наступні: стилістичну, яка створює поетичну, містичну атмосферу; психологічну, що відображає внутрішній стан героїв (вагання, тривоги, духовні переживання); наративну, яка створює інтерес до подій, допомагає утримати увагу читача та філософську функцію, яка вказує на відносність буття, неможливість абсолютних істин, що є ключовим мотивом у творчості Шевчука.

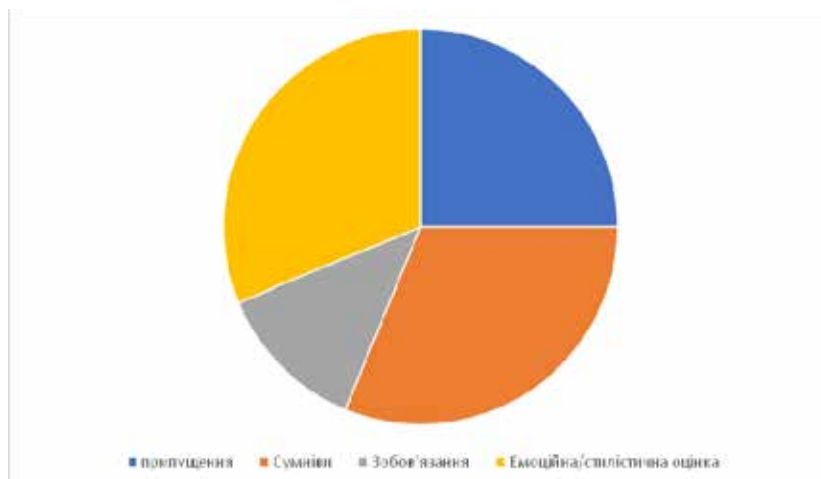

Рис. 2. Семантика лексичної модальності у романі «Дім на горі» В. Шевчука

Отже, лексична модальність у романі «Дім на горі» є провідним засобом емоційної і філософської виразності, що відображає внутрішній світ героїв, дозволяє автору передавати сумніви, моральні оцінки, настрої, інтуїції та навіть підсвідомі імпульси.

Модальність у творах С. Кінга і В. Шевчука – дві сторони одного інструмента, що підкреслює унікальність кожного автора. Автори по-різному використовують цей засіб (модальність). До прикладу, С. Кінг для передачі тривоги та дії, а В. Шевчук, цілком навпаки – для осмислення і тиші, але в обох випадках модальність виступає ключовим маркером емоційної глибини й авторського бачення світу.

Висновки. Модальність в англійській і українській мовах має спільну основу – обидві мови використовують лексичні та граматичні засоби для передачі ставлення до дії. У художньому тексті модальність відіграє вирішальну роль у формуванні емоційної атмосфери, психологічної глибини та авторської інтенції. За допомогою модальних слів і конструкцій автор передає внутрішній світ персонажів, їхні сумніви, переконання, страхи або мрії.

У романі «It» Стівена Кінга модальність реалізується переважно через граматичні (модальні дієслова) та лексичні засоби (*perhaps, maybe, surely, likely*), що дозволяє авторові створювати атмосферу напруження, невизначеності, страху й очікування. Модальність у С. Кінга – це інструмент емоційної динаміки та психологізму. Вона допомагає розкривати внутрішній світ героїв, їхнє зіткнення з ірраціональним, а також формує жанрову специфіку тексту – трилер з елементами жаху, де нічого не є цілком певним.

У романі «Дім на горі» Валерія Шевчука модальність набуває переважно лексичного характеру, реалізується через модальні слова і фрази (*мабуть, здається, очевидно, треба, варто*), а також інтонаційно. Вона слугує інструментом духовного пошуку, внутрішнього монологу, філософської рефлексії, що є характерним для стилю В. Шевчука. Модальність у цьому творі є засобом художнього занурення в глибини свідомості, часу, пам'яті. Вона не просто супроводжує дію, а часто її замінює, акцентуючи на емоційному стані героїв, а не на зовнішніх подіях.

Порівняння модальності в романах «It» та «Дім на горі» показує принципові стилістичні та функціональні відмінності. У С. Кінга модальність є частиною дійового простору, вона передає страх, сумніви, припущення в умовах жорсткої реальності та фантастики. У В. Шевчука модальність є носієм внутрішнього голосу, суб'єктивного бачення, інтуїції, що підсилює метафізичну природу тексту. Спільним є те, що в обох випадках модальність глибоко інтегрована у структуру твору, формує емоційно-смыслову канву та підкреслює унікальність авторського стилю.

Модальність як мовна категорія є потужним засобом художнього і смислового вираження. У кожній мові вона має свої особливості, однак виконує універсальну функцію – вираження ставлення мовця до дійсності. У творах Стівена Кінга та Валерія Шевчука модальність відіграє ключову роль у створенні стилістичного колориту, створення атмосфери та глибини образів. Через різні засоби – від англійської структурованої граматики до поетичної гнучкості української мови – модальність стає містком між автором і читачем, дозволяючи передати не лише зміст, а й внутрішній стан, інтонацію, тональність і духовний настрій тексту.

Модальність – це не лише граматична категорія, а справжній інструмент художнього мислення. У Стівена Кінга вона б'ється пульсом страху, тривоги й невизначеності, створюючи атмосферу постійної загрози. У Валерія Шевчука вона звучить як шепіт душі, як внутрішній голос, що веде читача крізь тишу й філософські роздуми. Дві різні традиції – англійська структурованість і українська поетична гнучкість – показують, що модальність є універсальним мостом між автором і читачем. Вона дозволяє не лише передати зміст, а й занурити нас у психологічний простір твору, у його емоційний і духовний світ. Порівняльний аналіз дозволяє глибше зрозуміти механізми комунікації та сприяє розвитку перекладознавчих досліджень.

Література:

1. Верба Л. Порівняльна лексикологія англійської і української мов. Вінниця: Нова Книга, 2008. 248 с.
2. Войналович Л. П. Модальність як багатоаспектна лінгвістична категорія. Наукові записки. Серія «Філологічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя). 2013. № 3. С. 28–32.
3. Frawley W. Linguistic Semantics. Hillsdale, NJ : Lawrence Erlbaum Associates, 1992.
4. Перішко І., Велика А., Птуха В. Модальність в англійській мові: теорія та семантика [Електронний ресурс]. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/37953/1/172-347-PB.pdf> (дата звернення: 21.02.2026).
5. Пономарів О. Сучасна українська мова. Синтаксис : підручник. Київ : Либідь, 1994. 256 с.
6. Ковалів Ю. І. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. Київ : ВЦ «Академія», 2007. Т. 2 : М–Я. С. 63–64.
7. Чолкан В. А. Речення з суб'єктивно-модальними формами в сучасній українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Івано-Франківськ, 2001. 19 с.
8. Бевзенко С. Сучасна українська мова. Синтаксис : навч. посіб. Київ : Вища школа, 2005. 270 с.
9. Гончарук О. Функціональні типи модальності: їх диференціація та реалізація в комунікативно-прагматичній організації висловлювань [Електронний ресурс]. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/21/part_1/4.pdf (дата звернення: 22.02.2026).
10. Ткачук В. М. Категорія суб'єктивної модальності. Тернопіль : Підручники й посібники, 2003. 40 с.
11. Шевчук В. Дім на горі : роман-балада. Київ, 1983. 487 с.
12. King S. It. New York : Viking, 1986. 534 p.
13. Palmer F. R. Modality and the English modals. Pearson Education, 2001.

Savchyn N. Semantic Features and Functioning of Modality in Language Systems: a Comparative Analysis of English and Ukrainian

Summary. The article presents a comprehensive comparative analysis of the semantic features and functioning of modality in different language systems, with a particular focus on English and Ukrainian. Modality is examined as a universal linguistic category that reflects the speaker's attitude toward the utterance, yet its realization varies significantly depending on the structural and communicative characteristics of each language. The study highlights the diversity of modal meanings, ranging from epistemic (expressing degrees of certainty or probability) to deontic (expressing necessity, obligation, or permission), as well as axiological and pragmatic nuances that shape the communicative strategy of the speaker.

Special attention is given to the grammatical, lexical, and syntactic means of expressing modality. In English, modal verbs (can, may, must, should) constitute a well-

established system with relatively fixed semantic meanings and functions. In Ukrainian, modality is expressed through a broader range of devices, including verbal constructions (можу, слід, треба), modal particles (лише, тільки, навіть), adverbs (напевно, безумовно, ймовірно), and intonational or syntactic structures. This variety demonstrates the flexibility of the Ukrainian language system and its ability to convey subtle shades of meaning and speaker's utterance.

The pragmatic aspect of modality is emphasized, as it plays a crucial role in communication and affects interpersonal interaction. The comparative analysis reveals that English tends toward a more rigid grammatical fixation of modal meanings. In contrast, Ukrainian relies on a wider spectrum of lexical and syntactic resources, ensuring greater expressive adaptability.

The findings of the study have practical implications for translation studies, as they contribute to more accurate rendering of modal meanings in cross-linguistic communication. They also enrich theoretical linguistics by advancing research in semantics and pragmatics, while opening perspectives for further exploration in cognitive linguistics and discourse analysis.

Key words: modality, semantics, comparative analysis, grammatical means, pragmatics, translation studies.

Дата першого надходження статті до
видання: 24.02.2026

Дата прийняття статті до друку після
рецензування: 20.03.2026

Дата публікації (оприлюднення)
статті: 29.04.2026